

KULTURMINNEGRUNNLAG

Bjørgeveien - gang- og sykkelvei

PlanID.: 19520000

Forord

Kulturminnedokumentasjoner og kulturminnegrunnlag er en integrert del av Bergen kommunes planlegging. På kommune- og kommunedelplannivå, men også i visse tilfeller i forbindelse med konsekvensutredninger og offentlige reguleringsplaner blir det utarbeidet kulturminnegrunnlag. Kulturminnedokumentasjoner blir utarbeidet for offentlige reguleringsplaner og er mindre omfattende enn kulturminnegrunnlag. Et kulturminnegrunnlag bygger i regelen på noen hovedtema knyttet til tidlig historie, bebyggelsesstruktur, kommunikasjonslinjer, og særlige enkeltminner og er således en mer overordnet rapport enn en kulturminnedokumentasjon.

Kulturminnegrunnlagene og kulturminnedokumentasjonene er en del av Byantikvarens arbeid med å kartfeste og sikre informasjon og kunnskap om det historiske kulturlandskapet i Bergen kommune. Kulturminnegrunnlagene og kulturminnedokumentasjonene benyttes som underlagsmateriale for videre planarbeid. De skal også ligge som vedlegg til planene frem til politisk behandling, og vil være grunnlagsmateriale for senere kulturminneplanlegging og saksbehandling knyttet til vern av kulturminner og kulturmiljø.

Kulturminnegrunnlaget er i hovedsak avgrenset av den aktuelle plangrensen, men inkluderer til en viss grad kulturminner og kulturmiljøer utenfor planområdet da disse også kan bli påvirket av planlagte tiltak. Det er her også gitt en kulturminneevaluering av hvilke føringer som må ligge til grunn for det planlagte tiltaket ut fra de aktuelle kulturminner og kulturmiljøer.

Rådgiver og arkeolog Hege Bakke-Alisøy har vært prosjektleder for arbeidet med dette kulturminnegrunnlaget. Tekst er utarbeidet i samarbeid med rådgiver Rigmor Huus. Kart er utarbeidet av Rigmor Huus.

Vi takker Billedsamlingen for generøs tillatelse til bruk av deres bilder i rapporten.

Byantikvaren

Juni 2014

Johanne Gillow

byantikvar

Innhold

1. Sammendrag og føringer	2
2. Bakgrunn for undersøkelsen	3
3. Kulturminner og kulturmiljøer – grunnlag for dokumentasjonen.....	3
3.1 Formelt vern	3
4. Metode	4
5. Topografi og tidlig historie	5
5.1 Automatisk fredete kulturminner	5
6. Ferdselsårer og kommunikasjon	7
6.1 Veier	7
7. Bebyggelsesstruktur	9
7.1 Gårder.....	9
7.2 Boligutbygging	12
7.3 Hytter og fritidsboliger	13
8. Enkeltojekt og anlegg	13
8.1 Sæterdal gård (gnr/bnr 122/629)	13
8.2 Sæleide gård (gnr/bnr 22/6).....	15
8.3 Bjørndalskogen – tvillinghus.....	15
9. Litteraturliste	17

1. Sammendrag og føringer

Planområdet omfatter Bjørgeveien fra Sandeide i sør til Lyderhornsveien i nord. Her i dette kulturminnegrunnlaget er det gjort en vurdering av kulturminner på et litt overordnet plan, men føringer er gitt ut fra det som faktisk er omfattet, eller tangerer plangrensen.

Karakteristisk for området fra Sandeide til Lyderhornsveien er at det for det meste er gammel utmark der det på slutten av 1800-tallet var en viss nyrydning og etablering av mindre gårdstun. Fram til 1970 er det bare spredt utbygging, med en del fritidsboliger fra starten av 1900-tallet. Det er først fra 1970 at det er storstilt og planmessig boligutbygging med rekkehus og småhus.

Dette kulturminnegrunnlaget har sett på sentrale og viktige kulturminner og kulturmiljø.

Formålet her er å komme med visse føringer for den videre utvikling av området i henhold til de rammene som er gitt i forslaget til planprogram for områdereguleringen. Ut fra dette kulturminnegrunnlaget er det noen kulturminner og kulturmiljø som er viktig å ta hensyn til i den videre planleggingen.

- **Sæterdal gård.** Dette er det best bevarte gårdstunet i området. Gården ble skilt ut fra Bjørndal gård rundt 1900. Gårdstunet er godt bevart med våningshus og løe. Før byggingen av Bjørgeveien i 1940-årene gikk veien gjennom tunet. Bjørgeveien og gangvei med undergang går i dag like inntil løen.
- **Sæleide gård.** Dette var opprinnelig en husmannsplass under Sælen gård. Den ble ryddet i 1840 og senere utskilt i 1867. Det er i dag bare våningshuset som står igjen av de opprinnelige bygningene. Tunstrukturen er likevel lesbar da det står et uthus/garasjebygg der løen stod.
- **Bjørndalskogen – tvillinghus.** Borettslaget Bjørndalskogen ble bygget på slutten av 1970-årene av BOB. Tvillinghusene er tegnet av arkitekt Tore Sveram og disse er et tidstypisk eksempel på kombinasjon av lokal materialbruk og betong med et arkitektonisk uttrykk som fanger naturformer og terrenglinjer. Det fremstår som et helhetlig anlegg der det er et godt samspill mellom arkitektur og terreng.

Dette er områder som har høy kulturminneverdi og krevet særlige hensyn i det videre planarbeidet.

2. Bakgrunn for undersøkelsen

I henhold til fullmakt og i medhold til plan- og bygningsloven § 12-2 og § 12-8 vedtok kommunaldirektøren for byutvikling, klima og miljø, brev av 18.06.13, å starte opp planarbeid for Laksevåg gnr 122 samt Fyllingsdalen, gnr 22 og 29, Bjørgeveien. Hovedruten for Gang- og sykkelvei, planID 19520000.

Planarbeidet er en oppfølging av sykkelstrategien for Bergen vedtatt av Bergen bystyre 26.04.10. Eksisterende sykkelvei skal bygges om, slik at gående og syklende skilles fra hverandre. Ved å plassere gang- og sykkelvei på østsiden av Bjørgeveien kan en bedre nærheten til vann og regulerte friluftsområder langs Gjeddevatnet. Planarbeidet skal også se på planfrie kryssinger, sanering og omlegging av avkjørsler, plassering av busslommer, samt sikre universell utforming.

På oppdrag fra Statens Vegvesen har Byantikvaren utarbeidet et kulturminnegrunnlag for reguleringsplanen. Kulturminnegrunnlag er en del av Bergen kommunes arbeid med å kartfeste og sikre informasjon og kunnskap om kommunens urbane og rurale historie.

3. Kulturminner og kulturmiljøer – grunnlag for dokumentasjonen

Innenfor kulturminnefeltet skiller vi mellom kulturminne, kulturmiljø og kulturlandskap. Et kulturminne er spor etter menneskelig aktivitet, ofte referert til som enkeltobjekt (eller grupper av enkeltobjekt). Kulturminner inngår ofte i en kulturhistorisk sammenheng som kan bestå av flere objekter, grupper av objekter og andre kulturhistoriske elementer. Den videre sammenhengen der en også ser den naturgitte forutsetningen sammen med kulturmiljøet er kulturlandskapet. Landskapet kan være lite eller mye omformet (rurale og urbane kontekster), men danner uansett rammen for kulturminnene og kulturmiljøet.

3.1 Formelt vern

I dagligtale blir ofte begrepene «fredet», «vernet», «verneverdig» kulturminne brukt upresist. Det er derfor nødvendig med en kort presisering hva de enkelte begrepene betyr.

«Verneverdig» er en fellesbetegnelse for alt som har bevaringsverdig, mens «vernet» er fellesbetegnelse for alt som har et formelt vern knyttet til lovbestemmelser. Det være seg vern etter Kulturminneloven eller Plan og bygningsloven.

Når vi snakker om «fredet» er objektet vernet etter kulturminneloven (Lov om kulturminner av 9.juni 1978). Kulturminneloven gir en klar definisjon av hva som er fredet. Den skiller

mellom to hovedgrupper fredninger; Automatisk fredede kulturminner og vedtaksfredede kulturminner. Automatisk fredede kulturminner er fredet uansett om de er påviste eller om de er uoppgdaget i jorden. Hva som er automatisk fredet er listet opp i Kulturminneloven § 4. Forenklet kan man si at alle spor etter menneskelig aktivitet fra før 1537 og stående bygninger før 1649, er automatisk fredet.

Vedtaksfredet er bygninger eller anlegg fra nyere tid dvs. etter 1537 og 1649, som er fredet etter vedtak av Riksantikvaren. Kulturminneloven forvaltes av miljøverndepartementet med delegering til Riksantikvaren og fylkeskommunene.

I Bergen kommune er Byantikvaren fagetat for kulturminnevern. Kommunene er tillagt forvaltningen av plan- og bygningsloven. Byantikvaren jobber derfor med vern gjennom plan- og bygningsloven. I plan- og bygningsloven er det mulig å verne bygninger og kulturmiljø gjennom forskjellige verktøy. På kommuneplannivå kan det gis føringer og lages hensynsoner i forhold til kulturminner. I reguleringsplaner har man flere virkemidler som er mer juridisk bindende. Byantikvaren har fagansvar for kommunens forvaltning av bygg og anlegg som er verneverdige, men som ikke er fredet.

Bergen kommunes areal ligger under tre ulike forvaltningsnivå innenfor kulturminnevernet. Riksantikvaren, Fylkeskommunen ved seksjon for kulturminne og museum, og Bergen kommune ved Byantikvaren. Riksantikvaren og Hordaland fylkeskommune er knyttet til rollen som kulturminnemyndighet etter kulturminneloven. Riksantikvaren har direkte ansvar for kirkene, stående bygninger eldre enn 1649 og automatisk fredet bygrunn i sentrum. Utenfor fredet bygrunn er det fylkeskommunen som skal oppfylle undersøkelsesplikten etter kulturminneloven (jf. § 9 kulturminneloven). Fylkeskommunen er som regional kulturmyndighet også høringspart i plansaker, og har innsigelsesrett til plansaker på grunnlag av blant annet kulturminner.

4. Metode

Byantikvarens kulturminnegrunnlag er knyttet til overordnet planarbeid, og har som målsetting å belyse viktige overordnede kulturminnestrukturer. Dette er historiefortellende strukturer som har vært konstituerende for utviklingen i området, de er således essensielle i en helhetlig vurdering av kulturminneverdier i planområdet. Det ligger ikke innenfor dette

arbeidets rammer å systematisk registrere alle verneverdige objekter i planområdet, dette er ment å gjennomføres i forbindelse med kulturminnedokumentasjon på et lavere plannivå.

Dette kulturminnegrunnlaget tar utgangspunkt i hovedtemaene; topografi og historie, fredete arkeologiske funn, ferdselsårer, bygg og bebyggelsesstruktur, krigsminner og enkeltobjekt og anlegg. Hver hovedkategori er knyttet til et vedlagt kart.

Vi har hatt en rekke historiske kart, ortofoto og skråfoto digitalt tilgjengelig i dette arbeidet. De har vært viktige redskap for å kartlegge den historiske utviklingen i området. Videre har vi gjort våre egne observasjoner i felt. Feltarbeidet har bestått i en systematisk gjennomgang av planområdet. En slik fysisk tilstedeværelse i området gir et bedre grunnlag for å forstå stedets historiske utvikling og dybde.

5. Topografi og tidlig historie

Planområdet omfatter Bjørgeveien som strekker seg fra Sandeide i sør til Bjørndal i nord. På østsiden av Mathopsvågen og Bjørndalspollen danner Røstafjellet i sør og Straumsfjellet i nord en lav rygg. I daldraget øst for denne ryggen ligger Gjeddevatn og Bjørndalsvatnet. Grunnfjellet er i hovedsak gneis med et skrint jordsmonn (Fossen 1984, 75-77). Planområdet er småkupert med en helling mot øst. I nordlig del av området flater terrenget ut der Sæterdal ligger på en flate som strekker seg nordover mot Bjørndal. Det er i liten grad områder som har vært jordbruksland, det er i hovedsak utmarksområde dominert av blandingsskog, lyng og berg.

Planområdet er del av gårdene Bjørndal (gnr 122), Sælen (gnr 22) og Bjørge (gnr 29). Felles for hele området er at dette opprinnelig har vært del av utmarken til de ulike gårdene. Det har nok vært noen husmannsplasser som har vært etablert i dette området, men det er først med utskiftingen fra slutten av 1800-tallet at det er nyrydning og etablering av gårdsbruk. Alle gårdene her er relativt små der tilleggsnæringer har viktig.

5.1 Automatisk fredete kulturminner

Det har vært gjort flere undersøkelser og funn av automatisk fredete kulturminner i området langs Bjørgeveien, da i hovedsak funn av lokaliteter som viser aktivitet fra eldre steinalder. Ved Bjørgelien på vestsiden av Gjeddevann ble det gjort funn av to boplasser (Askeladden ID 103912 og Askeladden ID 103922) fra eldre steinalder. Havet stod høyere i eldre steinalder enn i dag og boplassene var da strandbundne og lå skjermet til i en liten vik i Gjeddevann som

Fig. 1. Automatisk fredete kulturminner ved Gjeddevatn.

da var en lagune. Denne lagunen har vært en del av et sammenhengende fjordsystem med åpen seilingsled til Grimstadfjorden gjennom Kjerreidvika i nord, og til Dolviken gjennom Sælenvannet og Nordåsvannet via Nordåsstrømmen mot sør. Langs østbredden av Gjeddevann er det også gjort funn av boplasser fra samme periode, noe som indikerer at det her har vært optimale naturforhold for et næringsgrunnlag basert på utnyttelsen av marine ressurser. På boplassen ved Bjørgeveien ble også funnet et ildsted datert til førromersk jernalder som viser at området har vært utnyttet senere også (Hagen 2006, 24-25). Bergen Museum har hatt en arkeologisk utgraving av den ene av disse lokalitetene, men det foreligger så langt ingen rapport fra denne utgravingen.

6. Ferdselsårer og kommunikasjon

Med en nærhet til sjøen i vest og vann i øst har nok ferdsel til vanns vært viktig. Det aktuelle området har vært lite utbygd opp til relativt nylig noe som også gjør at det i dette området historisk sett i hovedsak har vært veifar og stier heller enn hovedferdselsårer.

6.1 Veier

Veier og veifar kan i ofte føres langt tilbake i tid. Gulatingsloven slo fast på 1100-tallet at veier skal være der de har vært fra gammelt av. Veier og veifar har således fra gammelt av knyttet ulike gårder sammen. De eldste veiene i området er tilknyttet de ulike gårdene og tilkomst til viktige ferdselsårer. Det meste av veiene var frem til 1890 har vært kløvveier. Postveien markerer starten på en mer omfattende veibygging, også for området tilknyttet gårdene Bjørndal og Bjørge. Mye av anleggsarbeidet og vedlikeholdsarbeidet er pålagt bøndene langs veien. I 1824 ble det vedtatt ny veilov som også gjorde at bygging og vedlikehold av veier kom inn mer ordnede former (Bøe og Garmannslund 2003, 153-156). Utover 1800-tallet er det en økende veibygging som knytter de ulike gårdene bedre sammen. Fra Bjørge er det veibygging som binder gården sammen med Sælen og således videre til Damsgård. Det er også en utbygging av veiene fra postveien ved Bjørndalen og sørover til Sæterdal.

Den Trondhjemske Postvei

Den Trondhjemske Postvei gikk gjennom gården Bjørndal. Denne strekningen ble oppgradert på slutten av 1800-tallet, rundt 1873, etter påtrykk fra amtets veiinspektør og større jordeiere i ytre Laksevåg (Fossen 1986, 522).

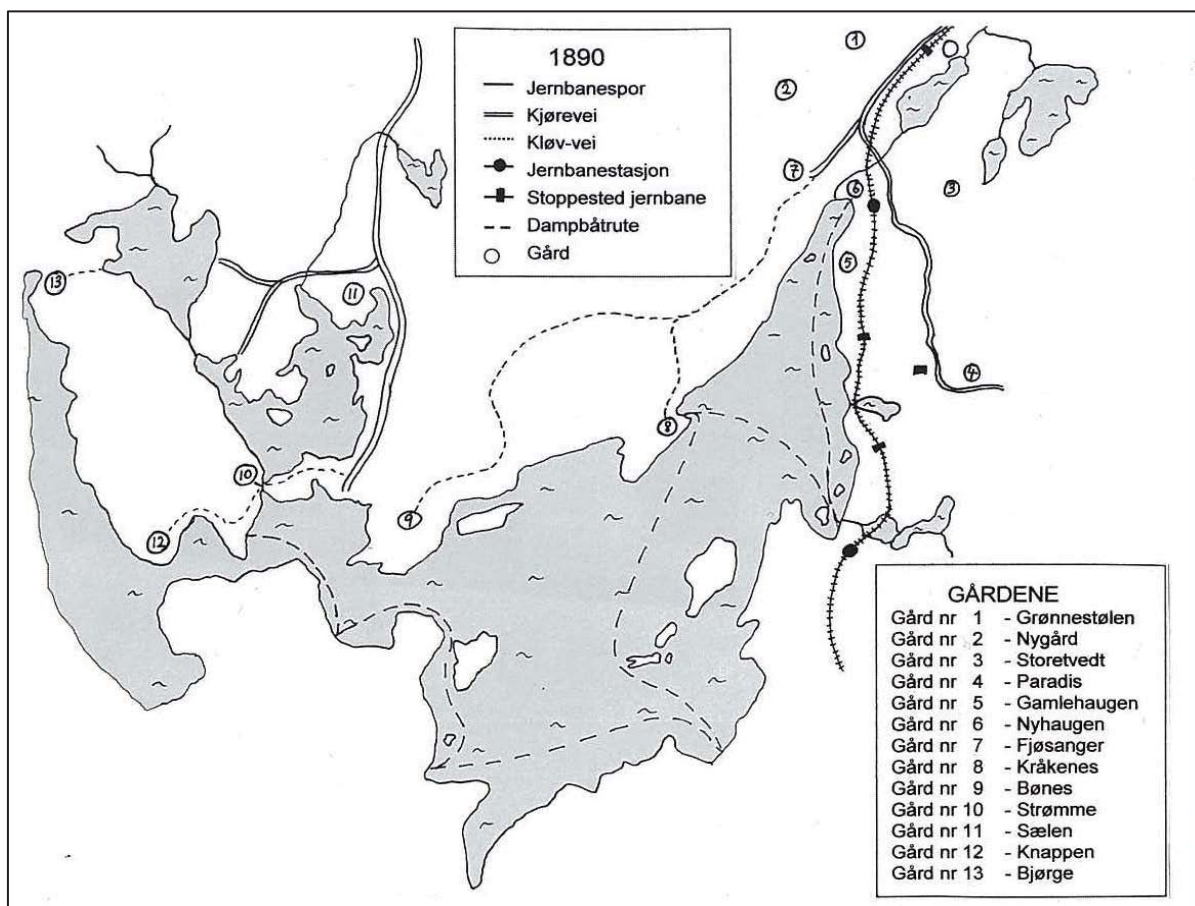

Fig.2.

Ferdselsårer rundt 1890. Her er også kløvveier merket (Bøe og Garmannslund 2003, 154).

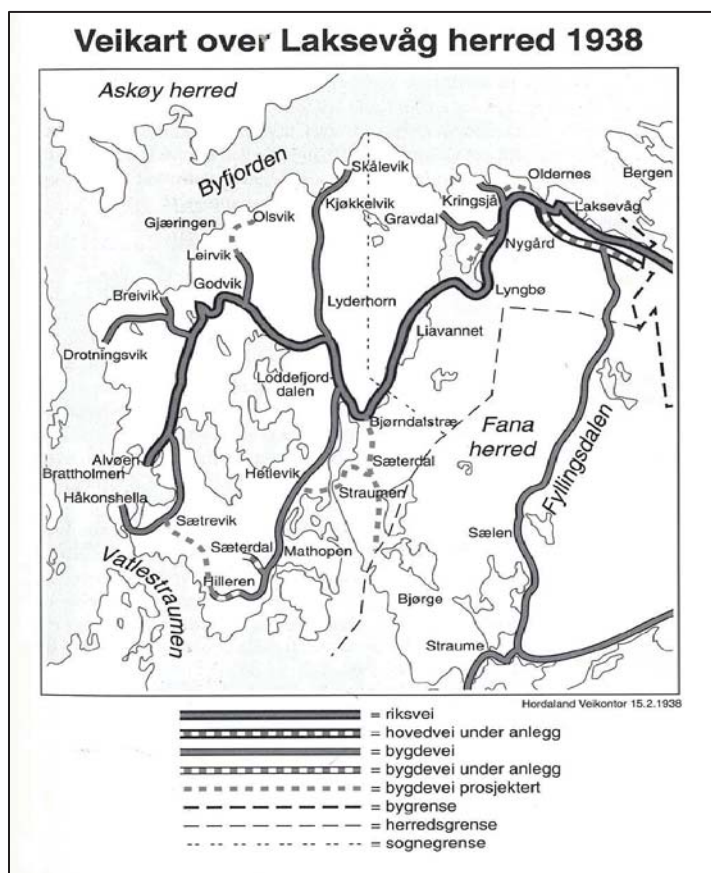

Fig. 3.

Ferdselsårer i 1938. Her er det også inkludert prosjekterte bygdeveier, som det som i dag er deler av Bjørgeveien (Fossen 1991, 237).

Bjørgeveien

Frem til starten på 2. verdenskrig var det allerede bygget vei for deler av det som i dag utgjør Bjørgeveien. Fra Bjørndalen eksisterer det da vei sørover via Sæterdal til Sæleide og Stordalen. Fra Bjørge går det vei frem til Sandeide. Det er altså da egentlig bare mellom Sæleide og Bjørge at det ikke er noe veiforbindelse. Det ble i 1937 søkt om midler til bygging av ny vei fra Sæterdal til Strømme, men arbeidet kom først i gang under 2. verdenskrig. Veien ble bygget som fangearbeid og ble på folkemunne kalt «Burmaveien» da den ble sammenlignet med byggingen av den strategisk viktige veien mellom Burma og Kina (Fossen 1991, 232 og Hartvedt og Skreien 2009, 122).

7. Bebyggelsesstruktur

Dette er et område som historisk sett er sent utbygget. Det meste av området har opprinnelig vært utmarksområdet. en annen faktor her er også at Gjeddevatnet og Bjørndalsvatnet tidligere er brukt som drikkevannskilder og områdene i nærheten av disse var regulert som «ubrukelige områder for boligbygging». Dette gjelder hovedsakelig på østsiden av planområdet. I sørspissen av Gjeddevatnet, Bjørgeveien 173, ble det bygget en pumpestasjon i knyttet til bruken av disse vannene som drikkevannskilder. Pumpestasjonen ble bygget i 1959, men har i dag ingen funksjon. Det har i dette området vært mindre gårdsbruk, en stor del fritidsboliger og en gradvis dominans av boliger fra 1970 og frem til i dag.

7.1 Gårder

Bjørndal (gnr. 122)

Bjørndal gård ligger vendt mot sjøen, Bjørndalspollen, og ble trolig ryddet i høymiddelalderen. De tidligste skriftlige kildene om Bjørndal gård er fra Munkelivsklosterets jordebok fra 1427. Selve gårdsnavnet går trolig lenger tilbake (Fossen 1984, 101-102). Gården ble delt i to bruk i 1613, men den ble igjen samlet i et bruk i siste halvdel av 1600-tallet. Fra 1701 er det igjen to brukere på gården. Brukerne på Bjørndal ble selveiere i 1770 (Fossen 1984, 184). Utover 1800-tallet var det nyrydning, ofte i forbindelse med etablering av husmannsplasser. Fra 1870 har det vært flere perioder med utskifting av gårdsbruk fra Bjørndal, da gjerne husmannsplasser som ble selvstendige gårdsbruk. Utover første halvdel av 1900-tallet ser vi også en stor utskilling av parseller til fritidsboliger. Fra 1950-årene og frem til i dag har det vært stor boligutbygging.

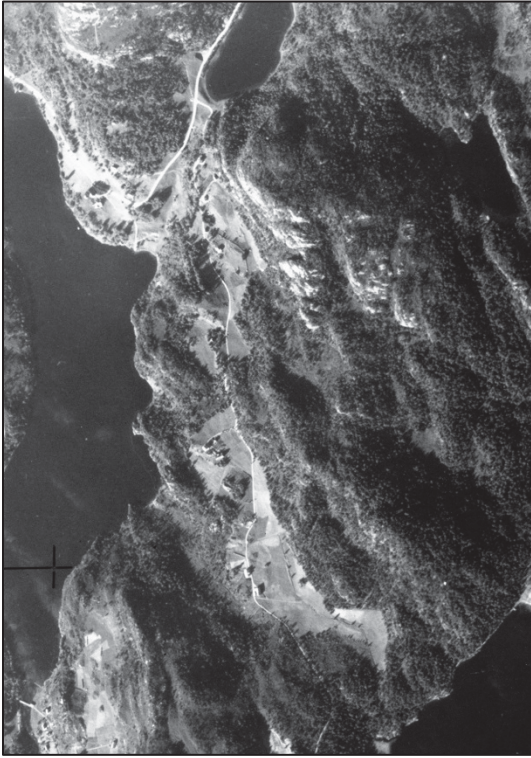

Fig. 4. Bjørndal gård i 1941 med Sæterdal midt i bilde. Etterretninsbilde fra 2. verdenskrig (TARA-ACIU-N-275-09231).

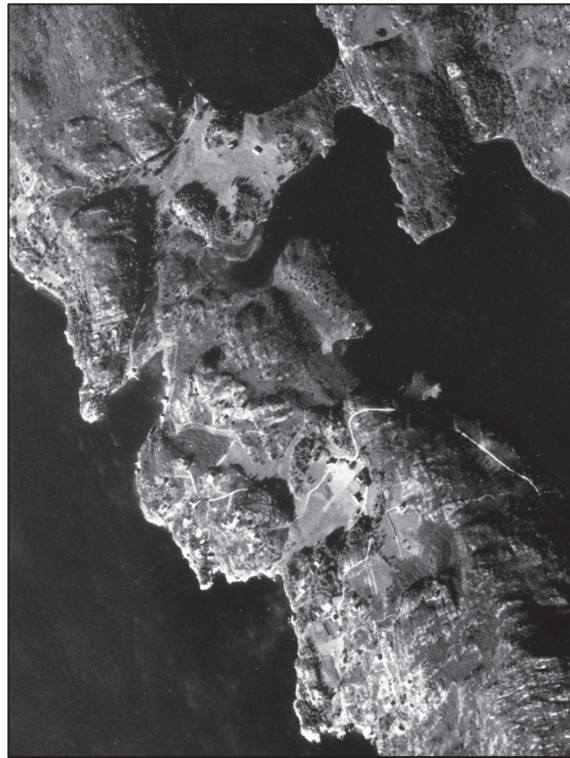

Fig. 5. Bjørge gård i 1941. Sæleide er i øvre del av bilde. Etterretninsbilde fra 2. verdenskrig (TARA-ACIU-N-275-09241).

Fig. 6. Sælen gård i 1941. Etterretninsbilde fra 2. verdenskrig (TARA-ACIU-N-275-09241).

Fig. 7. Utbygging på Bjørge rundt 1961. Blanding av enkelte eneboliger og fritidsboliger (ubb-w-f-051639).

Bjørndal hadde god jordbruksjord og beitemarker. Det er også gode fiskeressurser i Bjørndalspollen og gode havneforhold. Bjørndal hadde felles kastevåg for sildefiske sammen Hetlevik gård. Ut fra rektangelkartet fra 1856-60 er det merket av «Fælæger – Fisker-Bod» ved Hestebakka. Viken her heter i dag Djupakaste, noe som indikerer på at dette faktisk var kastevågen. Bjørndal hadde også en del skog og i matrikkelen fra 1800 var Bjørndal den eneste gården i området som hadde skog (Fossen 1984, 184-186).

Sælen(gnr. 22)

Sælen er trolig den eldste gården i Fyllingsdalen basert på gårdsgrenser, størrelsen på utmarken samt beliggenhet og ble trolig ryddet i folkevandringstid (ca. 400 e.Kr.). gården var del av Nonneseter kloster og så gitt til Vincent Lunge i 1528. Det var så ulike eiere frem til brukerne ble selveiere i 1858. Frem til 1638 var det bare en bruker på Sælen gård. Da ble den først delt i to bruk og så skilt ut en bruker til. Fra 1650-tallet og frem til tidlig på 1700-tallet var det bare tre brukere. I 1860 var det 8 brukere på Sælen. Fra slutten av 1700-tallet ble det ryddet flere husmannsplasser, blant annet Sæleide som trolig er ryddet rundt 1840. Fra 1960 har det vært stor utbygging av Fyllingsdalen og det er således lite igjen av Sælen gård (Larsen 1984, 135-140).

Både innmark og utmarken til Sælen var på 1700-tallet beskrevet som dårlig, men gården var en av de mest skogrike gårdene i området. En har kilder som viser at brukere på Sælen gård solgte tømmer så langt tilbake som tidlig på 1600-tallet. eieren Kristian Friele bygget i 1755 en tømmer sag ved elva på Nedre Sælen. Det var i tillegg også gode fiskeressurser i Sælenvatnet. Ved nyrydning og godt stell ble Sælen gård sett på som et mønsterbruk og fra slutten av 1800-tallet var det grønnsaksdyrking som var den viktigste ressursen på gården (Larsen 1984, 136-138).

Bjørge(gnr. 29)

Bjørge er en relativt liten gård og er trolig ryddet ganske seint. De tidligste kildene vi har er fra 1613 da det da er registret betaling av skatt. Ut fra navnet og at det er en liten gård tyder på at Bjørge først ble ryddet i middelalderen eller tidlig på 1600-tallet, altså like før 1613. Gården ble delt i to bruk i 1640 og disse ble selveiere i 1853/54. I 1917 ble utmarken delt mellom de to brukerne og det ble etter hvert skilt ut parseller i stor grad til fritidsboliger (Larsen 1984, 180-183).

I matrikkelen fra 1723 går det frem at det var dårlig forhold for jordbruk, men at fiske var veldig viktig for gården. Helt opp til slutten av 1800-tallet ble brukerne på Bjørge omtalt som

gårdbrukere og fiskere, noe som viser hvor viktig fiske var. Vinterfiske av torsk var det viktigste, men det er også ført opp sildegarn og mortenot i arveoppgjør. I bekken opp til Gjeddevatnet fisket de også etter aure og laks. Det har etter gammelt av vært et laksesete på Bjørgeneset (Larsen 1984, 181-183).

7.2 Boligutbygging

Planområdet er langstrakt og da det i realiteten er utvidelse av eksisterende veg er det få bygg som ligger innenfor planområdet. Det er ingen Sefrakregistrerte bygg i planområdet. Totalt er det 39 bygninger som inngår i planavgrensningen hvorav 21 av byggene er definert som «Garasjeuthus anneks til bolig». De resterende byggene innenfor planområdet er eneboliger fra 1940- 2006.

På etterretningsfoto fra 1941 som er tatt av de allierte under krigen kan en tydelig se at det kun har vært noen få gårdstun i området på den tid. På Straumsmyra (Bjørndalsbrotet 5, nord i planområdet) er et eksempel på et eldre gårdstun der bygninger og struktur eksisterer i dag.

Området var spredt utbygd også ti år senere, i 1951. Det var fortsatt noen få gårdsbruk som dominerte samt noen få tilløp til «tettere» bebyggelse i form av to tre eneboliger i en «klynge». Mye av grunnen til dette er at det ikke har vært like stort press på areal for utbygging i de landlige omgivelsene utenfor sentrum. Det er ytterst få bygg som står igjen fra det vi kan se på flybildet fra 1951. De fleste av gårdstunene som var i nærheten av planområdet er i dag revet og erstattet med nyere boligbebyggelse.

De største reguleringsplanene i området er fra 1960- og 70-tallet. Dette er planer som til dels har hatt et litt mer helhetlig preg i form av at det er regulert med hensyn både til bolig, forretning, friområder og offentlige serviceinstitusjoner. Kart 7.1 viser vedtatte reguleringsplaner som grenser til planen som nå er under arbeid. Det meste av utbyggingen har skjedd i etterkant av vedtatte planer noe som også gjenspeiler alderen på bebyggelsen langs planområdet. Planene som ble vedtatt mellom 1970 og 1979 er stort sett utbygd i perioden 1970-1990.

Bebyggelsen fra 1970-tallet og frem til i dag bærer preg av å være en mer planmessig bebyggelse. Det er for en stor del feltutbygginger med rekkehus og småhusbebyggelse som dominerer. Som en del av den omfattende utbyggingen var det også inkludert skoler,

barnehager, grendahus og butikker. Det var rett og slett nye lokalsamfunn som skulle bygges og etableres.

7.3 Hytter og fritidsboliger

Innenfor planområdet har det vært en rekke hytter. Disse er for det meste bygget i perioden 1915-1950. På Bjørge startet salg av parseller til feriehus fra 1917. Frem til 1945 var det skilt ut 118 tomter der de fleste var til hytter (Larsen 1984, 183). Hyttene er av relativt beskjeden størrelse. Hyttenes utforming er forskjelligartede. Hyttebyggingen i området er ikke et avsondret fenomen, men er del av en generell samfunnsutvikling. Nærhet til byen, men med landlig beliggenhet, har vært avgjørende. Derfor har tidligere omkringliggende kommuner til Bergen som Åsane, Fana og Laksevåg vært yndete steder for hyttebyggere. Hyttene i planområdet vitner om en tid hvor planområdet virkelig lå på landet, og hvor vanlige folk hadde mulighet og vilje til å bygge hytter som kunne benyttes i ferier. Det kan ha eksistert flere hytter innad i planområdet, men ombygginger og bruksendringer og manglende historisk dokumentasjon gjør det vanskelig å fastslå omfanget av hyttebyggingen.

8. Enkeltojekt og anlegg

8.1 Sæterdal gård (gnr/bnr 122/629)

Denne gården ble skilt ut fra Bjørndal gård rundt 1900, gården kan ha eksistert som husmannsplass før dette. Våningshuset er bygget i 1903 og har senere blitt endret og bygget på i flere omganger. Huset fremstår likevel som et typisk Vestlandsk gårdshus, trolig opprinnelig en lemstove. Den gamle veien gikk gjennom gårdstunet og er bevart i det som i dag er veien inn til tunet fra Bjørndalsbrotet. Driftsbygningen ligger sør for våningshuset, helt i kant med gangveien som går ned til Bjørndalsstølen. Driftsbygningen er bygget i 1924 og huset også snekkerverksted (Aasland og Strand 1964, 937)

Tunstrukturen er her veldig godt bevart og det ligger fritt med noe bevart innmark rundt. Bjørgeveien og den nye gangveien ligger like i kant med driftsbygningen. Eventuelle nye tiltak må ta hensyn til bevaring av tunet også med driftsbygningen. Dette er et av de best bevarte gårdstunene som viser hvordan jordbruket utviklet seg med en økende utnyttning og nyrydning i det som opprinnelig har vært utmark.

Fig. 8. Sæterdal gård. Driftsbygningen har også innehold snekkerverksted. Foto Byantikvaren 2014.

Fig. 9. Driftsbygning på Sæterdal gård. Foto Byantikvaren 2014.

Fig. 10.

Sæterdal gård i 1964 (UBB-W-F-146790).

Fig. 11.

Våningshuset på Sæterdal gård. Her ser en tilbygget i bakkant av huset. Foto Byantikvaren 2014.

8.2 Sæleide gård (gnr/bnr 22/6)

Sæleide gård var opprinnelig en husmannsplass under Sælen gård som ble ryddet rundt 1840 og ble utskilt fra Sælen gård i 1867. I 1887 fikk gårdbrukeren utvidet gården ved å kjøpe noe fra Bjørge (bnr. 2). Likevel så var dette en relativt liten gård og en ser også at den første brukeren, Nils Eriksen Drottningsvik, er oppført som både gårdbruker og fisker (Larsen 1984, 146).

Våningshuset er noe endret, men er trolig bygget i forbindelse med etableringen av gården på slutten av 1800-tallet. Det står i dag et uthus/garasjebygg der som driftsbygningen stod. Tunstrukturen er dermed bevart selv om den gamle driftsbygningen er revet. Selv om det i dag er noe tilgrodd rundt tunet er gårdstunet lesbart. Som et av de få gjenværende gårdstunene i området bør dette ivaretas.

Fig. 12.

Sæleide gård i 1955 (UBB-W-SH-082619).

Fig. 13.

Sæleide gård i 1965 (UBB-W-F-149108).

8.3 Bjørndalskogen – tvillinghus

Borettslaget Bjørndalskogen ble bygget på slutten av 1970-årene av BOB. Det ble bygget syv blokkenheter som er tegnet av arkitekt Halfdan Grieg og i overkant av 50 tvillinghus som er tegnet av arkitekt Tore Sveram. Som del av borettslaget ble det også bygget grendehus og butikklokaler der det har vært matvarebutikk og frisør. Bjørndalskogen skole ligger like nord for borettslaget.

Tvillinghusene er veldig godt tilpasset terrenget med en plassering som gir et godt samspill mellom private soner og fellesarealer. Tvillinghusene er et tidstypisk eksempel på kombinasjonen av lokal materialbruk og betong med et arkitektonisk uttrykk som fanger opp naturformer og terrenglinjer (Brekke *et al.* 2008, 404-408). Det er gjort noen endringer med en del av husene, men disse er i stor grad tilpasset bygget slik at det arkitektoniske uttrykket er

bevart. De fremstår således som et helhetlig anlegg der det er et godt samspill mellom arkitektur og terreng. Denne helheten bør en søke å ivareta.

Fig. 14. Bjørndalskogen. Foto Byantikvaren 2014.

Fig. 15. Garasjeanlegg Bjørndalskogen. Foto Byantikvaren 2014.

Fig. 16. Bjørndalskogen. Foto Byantikvaren 2014.

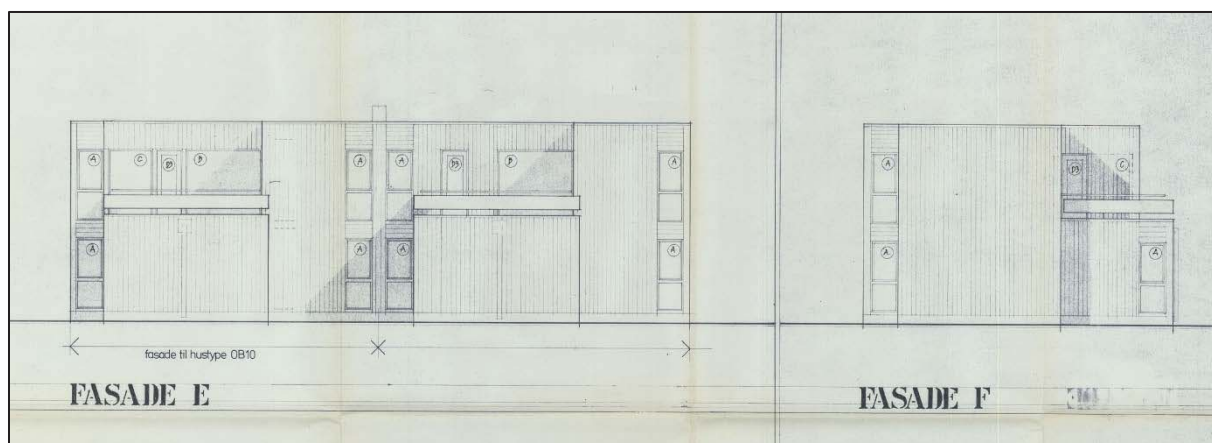

Fig. 17. Arkitekttegningene av tvillinghusene. Tegnet av arkitekt Tore Sveram.

9. Litteraturliste

Aasland, Arild og Strand, Åsbjörg (1964) *Norske gardsbruk. Hordaland fylke II, Mid- og Norhordland II*, Forlaget Norske gardsbruk, Oslo.

Brekke, Nils Georg, Nordhagen, Per Jonas og Lexau, Siri skjold (2008) *Norsk arkitekturhistorie*, Det norske samlaget, Oslo.

Bøe, Asbjørn Krogenæs og Garmannslund, Harald (2003), *Langs Nordåsvannet*. Forlaget Livskunst, Bergen.

Fossen, Kjell (1984) *Laksevågs historie. Strandstedet, jordbruks- og fiskerlandet ved søndre led*. Bind 1, Bergen kommune, Bergen.

Fossen, Kjell (1986) *Laksevågs historie. Strandstedet, jordbruks- og fiskerlandet ved søndre led*. Bind 2, Bergen kommune, Bergen.

Fossen, Kjell (1991) *Laksevågs historie. Strandstedet, jordbruks- og fiskerlandet ved søndre led*. Bind 3, Bergen kommune, Bergen.

Hagen, Heming (2006) *Kulturhistorisk registrering. Bjørge, gnr 29, bnr 3 og 26, Fyllingsdalen bydel*. Byantikvaren Bergen kommune, Bergen.

Hartvedt, Gunnar Hagen og Skreien, Norvall (2009) *Bergen byleksikon*, Kunnskapsforlaget, Bergen.

Larsen, Jacob T. (1984) *Fana bygdebok, 4. gards- og ættesoge*, Fana Bygdeboknemnd, Bergen.

Kulturminnegrunnlag for
Bjørgeveien
Gang- og sykkelveg
PlanID 19520000

BERGEN KOMMUNE

Byantikvaren, juni 2014

Gamle gårdstun
Matrikelgarder

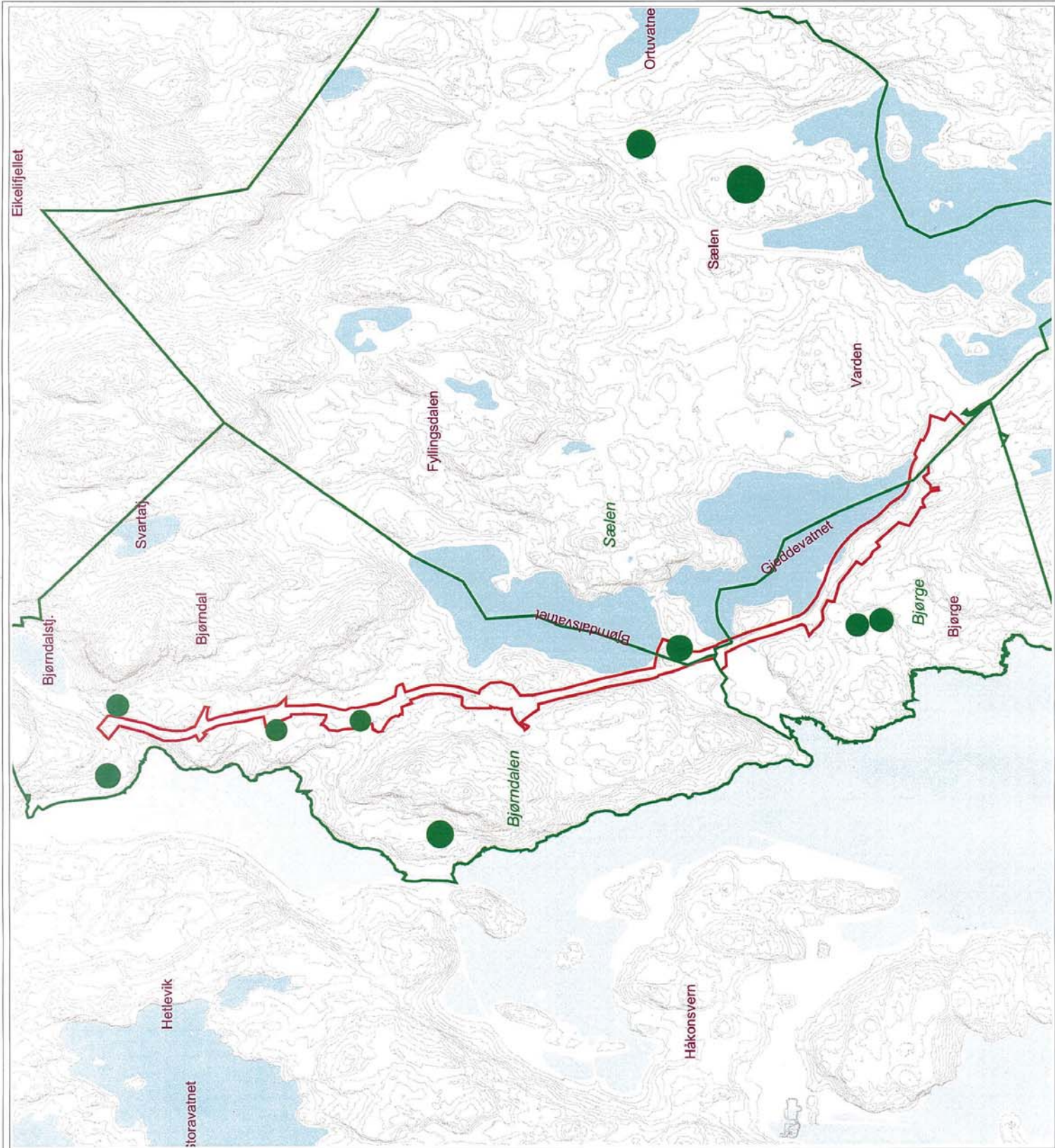
Topografi og tidlig historie

Kart 5.1

Planavgrensning

1:13000

Kulturminnegrunnlag for

Bjørgeveien
Gang- og sykkelveg

PlanID 19520000

BERGEN KOMMUNE

Byantikvaren, juni 2014

- Ferdsl med båt over Gjeddevatnet
- Veier i 1941, før bygging av Bjørgeveien
- Historiske velfar
- Sikker
- Usikker
- Svært usikker

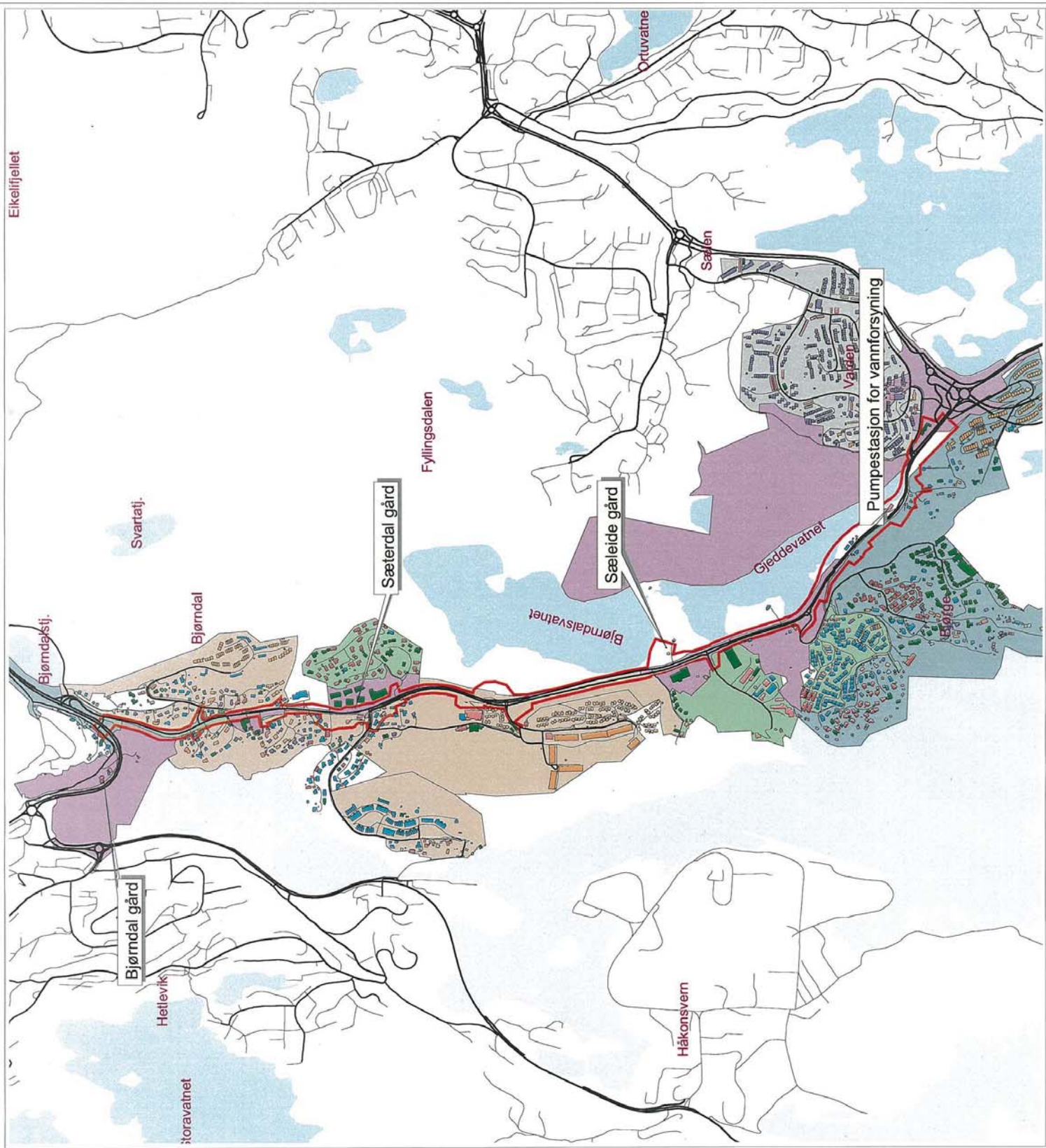
Kart 6.1

Ferdslsårer og kommunikasjon

Planavgrensning

1:13000

Elkelifjellet

Bjørndalsfj.

Bjørndal gård

Hetlevik

Ørørvatnet

Svartafj.

Bjørndal

Sæterdal gård

Fyllingsdalen

Sæleide gård

Bjørndalsvatnet

Håkonsvern

Sælen

Gjeddevatnet

Pumpestasjon for vannforsyning

Valden

Ortuvatne

Kulturminnegrunnlag for
Bjørgeveien
Gang- og sykkelveg
PlanID 19520000

BERGEN KOMMUNE

Byantikvaren, juni 2014

Bebyggelse fordelt på tidsperioder de er tatt i bruk. Der det står 0 er det ikke opplyst om årstall i matrikkelen

0	1960 - 1969
1899 - 1929	1970 - 1979
1930 - 1939	1980 - 1989
1940 - 1949	1990 - 1999
1950 - 1959	2000 - 2014

Vedtatte reguleringsplaner fordelt på tidsperioder.

1959	1960-1969	1970 - 1979	1980 - 1989	1990 - 1999	2000 - 2009	2010 - 2014

Gårdstun/rester etter gårdstun som fortsatt eksisterer

Bebyggelsesstruktur

Kart 7.1

Planavgrensning

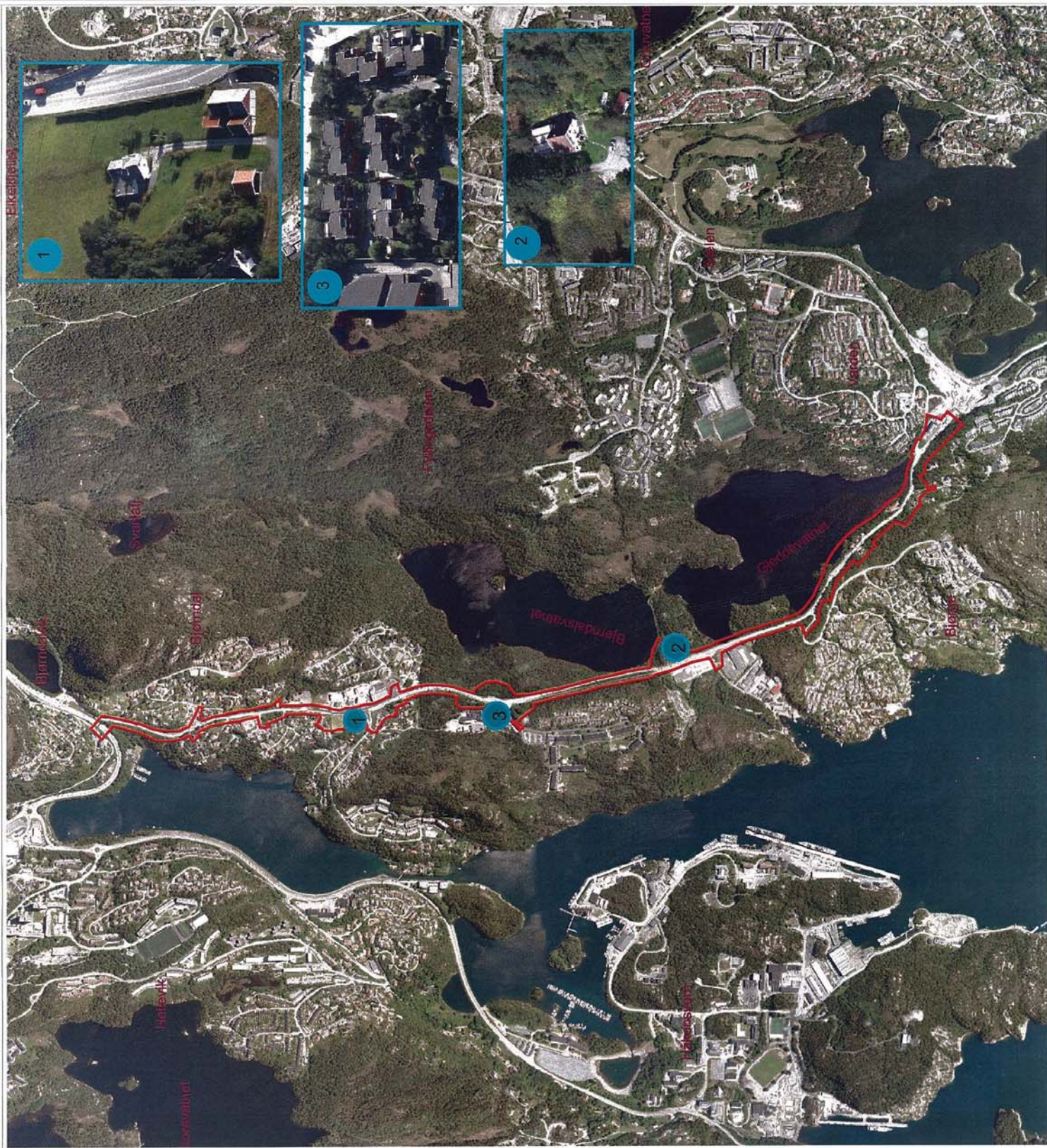
1:13000

Kulturminnegrunnlag for
Bjørgeveien
Gang- og sykkelveg
PlanID 19520000

BERGEN KOMMUNE

Byantikvaren, juni 2014

Enkeltojekt og anlegg

1. Sæterdal gård
2. Sæleide gård
3. Tvillinghusene, Bjørndalen borettslag

Enkeltojekt og anlegg

Kart 8.1

Planavgrensning

1:13000

BERGEN KOMMUNE